

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

Рівень вищої освіти	Бакалавр
Освітня програма	Право
Заняття:	I семестр
Лекції	2 години на тиждень згідно розкладу
Семінарські	1 година на тиждень згідно розкладу
Кількість кредитів	4
Мова викладання	Українська

Інформація про викладача

Прізвище, ім'я, по батькові	Світличний Олексій Олексійович
Науковий ступінь	Кандидат юридичних наук
Вчене звання	Доцент
Посада	Доцент кафедри публічного права НТУ «Дніпровська політехніка»
Контакти	моб: 050-255-0990
E-mail	svet.alexei.alexeevich@gmail.com
Профайл	https://publiclawntu.com.ua/
Персональна сторінка	ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9024-1478 Researcher ID: F-2571-2019 Google Scholar: https://scholar.google.com/citations?user=JJbtKwUAAAAJ&hl=uk
Консультації	ауд.10/303, 2 години на тиждень (згідно графіку індивідуальних консультацій, що розміщений на інформаційному стенді кафедри)
Місце	Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», кафедра публічного права, 49005 м. Дніпро, пр. Дмитра Яворницького, 19; 10 корпус, 3 поверх, ауд. 303
Онлайн-консультації	електронна пошта (щоденно, окрім вихідних і святкових днів) svet.alexei.alexeevich@gmail.com

1. Анотація до курсу

Навчальна дисципліна “Актуальні проблеми кримінального права” будується на базовій програмі “Кримінальне право” і розрахована на подальше вивчення найбільш актуальних проблем кримінального права України. Дана дисципліна має своїм завданням поглиблення і розширення знань студентів по найбільш актуальним проблемам застосування кримінального законодавства як по Загальній, так і по Особливій частинах кримінального права. Вивчення даної дисципліни має за мету формування глибоких теоретичних і практичних знань щодо використання їх у подальшій професійній діяльності. Слід зазначити, що коло найбільш актуальних проблем кримінального права України не

залишається постійним і у подальшому може визначатися різноманітними чинниками.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни «Актуальні проблеми кримінального права» – набуття студентами здатності розв’язувати складні задачі і проблеми у цій соціально-правовій науці, що передбачає проведення різноманітних досліджень та/або здійснення інновацій й характеризується невизначеністю умов і вимог.

Також, мета дисципліни “Актуальні проблеми кримінального права” полягає у формуванні у майбутніх фахівців умінь та компетентності для забезпечення ефективного управління у сфері кримінальної юстиції з урахуванням останніх досягнень правової науки та міжнародного досвіду, а також в усвідомленні нерозривної єдності успішної професійної діяльності з глибокими теоретичними і практичними знаннями щодо кваліфікації кримінальних правопорушень, здійснення розслідування і правосуддя у кримінальних справах та сучасних тенденцій розвитку кримінального права України.

Завдання вивчення дисципліни Задачі вивчення дисципліни - поглиблене вивчення законодавчих і теоретичних проблем, пов’язаних з сучасними проблемами кримінального права; з’ясування проблемних питань кримінального права; вивчення позицій науковців щодо перспектив вирішення проблемних питань кримінального права; проведення наукового аналізу кримінального законодавства і практики його застосування; виявлення переваг і недоліків, пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства; формування власної думки щодо проблемних питань кримінального права. Завдання дисципліни передбачає забезпечення формування у студентів знань кримінального законодавства України, а також здатність аналізувати проблемні положення кримінального права для здійснення ефективного нормотворчого процесу і управління у сфері кримінальної юстиції.

Завдання курсу:

- Здатність студентів розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі юридичної діяльності чи у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов;

- Отримати знання та вміння застосовувати принципи верховенства права для розв’язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності, аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України

- Мати знання та вміння аналізувати і оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики

Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні..

- Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України. Уміння працювати з науковою та методичною літературою, нормативними джерелами та критично оцінювати їх. Оцінювати природу та характер суспільних процесів і явищ, виявляти розуміння меж та механізмів їх правового регулювання.

- Уміння виокремлювати особливості методології конкретних порівняльно-правових досліджень, відрізнити методи предметних досліджень та методи побудови юридичних компаративних наукових знань, визначати можливості, шляхи та механізми застосування методів юридичних наук інших країн.

- сприяти розвитку у студентів самостійності мислення, засвоєнню ними спеціальної юридичної лексики і термінології, формуванню їх правової культури.

3. Результати навчання

Відтворювати зміст, демонструючи розуміння з основних професійних та суспільних тем
Демонструвати знання і розуміння щодо визначення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи
Пояснювати природу та зміст основних правових інститутів та процедур національного права

4. Структура курсу

Види та тематика навчальних занять
ЛЕКЦІЇ
Тема 1. Актуальні проблеми визначення поняття кримінального правопорушення, його видів та стадій
1. Визначення поняття кримінального правопорушення у кримінальному законодавстві України. 2. Добровільна відмова від вчинення кримінального правопорушення
Тема 2. Актуальні проблеми запровадження інституту кримінальних проступків
1. Розмежування злочину та проступку у законодавстві України та зарубіжних країн 2. Державна політика з гуманізації кримінальної відповідальності через запровадження інституту кримінальних проступків, вітчизняний та зарубіжний досвід. 3. Узгодженість кримінально-правових норм з нормами інших галузей права щодо визначення поняття правопорушення.
Тема 3. Актуальні проблеми співучасті у кримінальному правопорушенні
1. Специфіка співучасті у кримінальному правопорушенні як одній із форм

<p>кримінально-протиправної діяльності.</p> <p>2. Проблемні питання кваліфікації співучасті у кримінальному правопорушенні.</p> <p>3. Призначення покарання за співучасть у кримінальному правопорушенні.</p>
<p>Тема 4. Актуальні проблеми обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння</p>
<p>1. Поняття та види обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, проблемні питання та наукові погляди.</p> <p>2. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння за кримінальним законодавством України та зарубіжних країн.</p> <p>3. Поняття і система обставин, що виключають злочинність діяння у кримінальному праві України та у зарубіжних країнах.</p> <p>4. Необхідна оборона у кримінальному праві України та у зарубіжних країнах.</p> <p>5. Крайня необхідність у кримінальному праві України та у зарубіжних країнах</p>
<p>Тема 5. Актуальні проблеми звільнення від кримінальної відповідальності</p>
<p>1. Поняття та види звільнення від кримінальної відповідальності, проблемні питання та наукові погляди.</p> <p>2. Дискусійні питання про «кримінальну відповідальність», «види кримінальної відповідальності», «звільнення від кримінальної відповідальності».</p>
<p>Тема 6. Актуальні проблеми системи покарань, звільнення від покарання та його відбування</p>
<p>1. Система покарань, проблемні питання, та наукові погляди.</p> <p>2. Основні покарання, проблемні питання, та наукові погляди.</p> <p>3. Додаткові покарання</p> <p>4. Покарання, що можуть призначатися і як основні, і як додаткові.</p> <p>5. Поняття звільнення від покарання та його види</p> <p>6. Звільнення від покарання у зв'язку із втратою особи суспільної небезпечності, проблемні питання, та наукові погляди.</p> <p>7. Звільнення від відбування покарання з випробуванням, проблемні питання, та наукові погляди.</p>
<p>Тема 7. Актуальні проблеми кримінальних правопорушень проти життя здоров'я особи</p>
<p>1. Загальна характеристика та дискусійні питання кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи</p> <p>2. Кримінальні правопорушення проти життя особи (ст. 115–120 КК)</p> <p>3. Кримінальні правопорушення проти здоров'я особи (ст. 121–128 КК)</p> <p>4. Кримінальні правопорушення, що ставлять в небезпеку життя та здоров'я особи (ст. 129–145 КК)</p>
<p>Тема 8. Актуальні проблеми кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості</p>

1. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості.
2. Характеристика окремих складів кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.
Тема 9. Актуальні проблеми кримінальних правопорушень проти власності
1. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти власності, проблемні питання та наукові погляди.
2. Корисливі кримінальні правопорушення, пов'язані з викраденням або заволодінням чужим майном, проблемні питання та наукові погляди.
3. Корисливі кримінальні правопорушення, не пов'язані з викраденням або заволодінням чужим майном.
4. Некорисливі кримінальні правопорушення проти власності, проблемні питання та наукові погляди.
СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ
Актуальні проблеми визначення поняття кримінального правопорушення, його видів та стадій
Актуальні проблеми запровадження інституту кримінальних проступків
Актуальні проблеми співучасті у кримінальному правопорушенні
Актуальні проблеми обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння
Актуальні проблеми звільнення від кримінальної відповідальності
Актуальні проблеми системи покарань, звільнення від покарання та його відбування
Актуальні проблеми кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи
Актуальні проблеми кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості
Актуальні проблеми кримінальних правопорушень проти власності

5. Технічне обладнання та/або програмне забезпечення

Спеціально обладнана проектором аудиторія 10/307 або 10/310 для проведення лекційних та семінарських занять.

Для навчання необхідно мати з собою гаджети зі стільниковим інтернетом.

Студент повинен мати активований акаунт університетської пошти (student.i.p@nmu.one) на Office 365.

6. Система оцінювання та вимоги

6.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90 – 100	Відмінно

75 – 89	Добре
60 – 74	Задовільно
0 – 59	Незадовільно

6.2. Здобувачі вищої освіти можуть отримати підсумкову оцінку з дисципліни на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів з поточного тестування та самостійної й індивідуальної робіт складатиме не менше 60 балів.

Засоби діагностики та процедури оцінювання

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ			ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	
навчальне заняття	засоби діагностики	процедури	засоби діагностики	процедури
лекції	контрольні завдання за кожною темою	усне опитування, бліц-опитування, тестування	підсумкове тестування	визначення загальної кількості балів за результатами поточних контролів; підсумкове тестування під час заліку, екзамену
семінарські	контрольні завдання за кожною темою або індивідуальне завдання	усне опитування, оцінювання презентації виступ-презентація, робота в малих групах, реферат/есе; виконання завдань під час самостійної роботи		

6.3. Поточна успішність складається з успішності за оцінки за роботу на семінарських заняттях (оцінюється 8 занять, участь у занятті максимально може принести здобувачу вищої освіти 5 балів). Отримані бали на семінарських заняттях та бали за самостійну роботу (максимально 25 балів) додаються до оцінки з підсумкової (тестової) роботи в кінці семестру (40 балів) та є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимальна кількість балів з курсу навчальної дисципліни складає 100 балів.

Залік, екзамен відбуваються у письмовій формі та складаються з 20 тестових запитань. Правильна відповідь на запитання тесту оцінюється у 5 балів. Загальна оцінка з навчальної дисципліни «Адміністративне право та адміністративний процес» визначається за накопичувальною системою, тобто сума всіх балів, отриманих за виконання певного виду робіт студента.

6.4. Критерії оцінювання за роботу на семінарських заняттях: 7 семінарських занять оцінюються максимально у 5 балів кожне, причому:

5 балів – відповідність еталону, наведення прикладів з додаткової літератури, правильна мова викладення матеріалу;

4 бали – відповідність еталону, помилки в граматиці та/або орфографії;

3 бали – зміст відповіді має стосунок до предмету запитання, проте не відповідає еталону, містить суттєві граматичні та орфографічні помилки, які ускладнюють розуміння тексту або викривляють зміст повідомлення;

2-1 бал – наявність текстової відповіді, яка не відповідає еталону, та/або не має стосунку до предмету запитання, містить суттєві граматичні та орфографічні помилки, які ускладнюють розуміння тексту або викривляють зміст повідомлення;

0 балів – відсутність відповіді.

7. Політика курсу

7.1. Політика щодо академічної доброчесності. Академічна доброчесність студентів є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі).

У разі порушення студентом академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

7.2. Комунікаційна політика.

Студенти повинні мати активовану університетську пошту.

Обов'язком студента є перевірка один раз на тиждень (щонеділі) поштової скриньки на Office 365.

Протягом тижнів самостійної роботи обов'язком студента є робота з дистанційним курсом «Порівняльне правознавство» (www.do.nmu.org.ua).

Усі письмові запитання до викладача стосовно курсу мають надсилатися на університетську корпоративну електронну пошту.

7.3. Політика щодо перескладання.

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

7.4. Відвідування занять.

Для студентів денної форми навчання відвідування занять є обов'язковим. Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, відрядження, які необхідно підтверджувати документами у разі тривалої (два тижні) відсутності. Про відсутність на занятті та причини відсутності студент має повідомити викладача або особисто, або через старосту. Якщо студент захворів, ми рекомендуємо залишатися вдома і навчатися за допомогою дистанційної платформи. Студентам, чий стан здоров'я є незадовільним і може вплинути на здоров'я інших студентів, буде пропонуватися залишити заняття (така відсутність вважатиметься пропуском з причини хвороби). Семінарські заняття не проводяться повторно, ці оцінки неможливо отримати під час консультації. За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність або в період епіdemій) навчання може відбуватись дистанційно – в онлайн-формі, за графіком, за погодженням з викладачем.

7.5. Бонуси. Студенти, які регулярно відвідували лекції (мають не більше двох пропусків без поважних причин) та мають написаний конспект лекцій, отримують додатково 5 балів до результатів оцінювання до підсумкової оцінки.

7.6. Участь в анкетуванні. Наприкінці вивчення курсу студентам буде запропоновано анонімно заповнити електронні анкети (Microsoft Forms Office 365), які буде розіслано на університетські поштові скриньки. Заповнення анкет є важливою складовою вашої навчальної активності, що дозволить оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни «Порівняльне правознавство».

8. Ресурси і література:

Нормативні акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. (ст. 58) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ст.7) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004

3. Рішення Європейського Суду з прав людини щодо України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/9329>

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (ст. 445) // Відомості Верховної ради України. – 2013. - № 9-10. - Ст. 88.

6. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>

7. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>

8. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056. Дата оновлення: 23.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 27.08.2020).

9. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993. № 3341-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 35. Ст. 358. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення: 27.08.2020).

Судова практика:

8. Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів...: Постанова Пленуму Верх. Суда України

від 8 жовтня 2004 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

9. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2004 р. № 2 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

10. Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 квітня 2005. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

11. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту Постанова Пленуму ВСУ від 23 грудня 2005 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

12. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 р. № 5 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

13. Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

14. Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 р. № 8 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

15. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 10. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

16. Про судову практику в справах про злочини сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

17. Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. – № 2 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

18. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 30 травня 2008 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

19. Про судову практику у справах про необхідну оборону: Постанова Пленуму Верховного Суду України “ ” від 26 квітня 2002 р. № 1 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

Література:

20. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение / Х. Бехруз. – О. : Юрид. л-ра, 2002. – 323 с.
21. Бехруз Х. Сравнительное правоведение / Х. Бехруз. – О. : Фенікс; М. : Транслит, 2008. – 504 с.
22. Голяк Л.В., Мацко А.С., Тюріна О.В. Порівняльне правознавство / Л.В.Голяк, А.С.Мацко, О.В.Тюріна. – К.: МАУП, 2004. – 200 с.
23. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности / Р.Давид, К.Жоффре-Спинози. – М. : Междунар. отношения, 1996. – 400 с.
24. Дмитрієв А.І., Шепель А.О. Порівняльне правознавство / відп. редактор В.Н. Денисов. – К. : Юстиніан, 2003. – 184 с.
25. Лафитский В.И. Сравнительное правоведение в образах права. Том 1. / В.И.Лафитский. – М. : Статут, 2010. – 429 с.
26. Лафитский В.И. Сравнительное правоведение в образах права. Том 2. / В.И.Лафитский. – М. : Статут, 2010. – 415 с.
27. Леже Р. Великие правовые системы современности: сравнительноправовой подход : пер. с фр. / Р. Леже– М. : ВолтерсКлувер. 2009. – 584 с.
28. Малько А.В., Саломатин А.Ю. Сравнительное правоведение / А.В.Малько, А.Ю.Саломатин. – М. : Норма, 2008. – 352 с.
29. Марченко М.Н. Курс сравнительного правоведения / М.Н.Марченко. – М. : Городец-издат, 2002. – 1068 с.
30. Оборотов І.Г. Порівняльне правознавство : навчальний посібник. – Миколаїв, 2011. – 228 с.
31. Осаке К. Сравнительное правоведение в схемах: Общая и Особенная части / К.Осаке. – М. : Дело, 2002. – 464 с.
32. Порівняльне правознавство / за ред. В.Д. Ткаченка. – Х. : Право, 2003. – 274 с.
33. Порівняльне правознавство : підручник / за заг. ред. О.В. Петришина. – Х.: Право, 2011. – 272 с.
34. Правові системи сучасності : навч. пос. / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2012. – 492с.
35. Савчин М.В. Порівняльне правознавство: Загальна частина / М.В.Савчин. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 288 с.
36. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности) / под ред. В. А. Туманова. – М. : Юристь, 2003. – 448 с.
37. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение / А.Х.Саидов. – М. : Норма, 2006. – 368 с
38. Скакун О.Ф. Общесравнительное правоведение: Основные типы (семьи) правовых систем мира / О.Ф.Скакун. – К. : Ін Юре, 2008. – 464 с.
39. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения / Ю.А.Тихомиров. – М. : Норма, 1996. – 432 с.
40. Харитонов О.І., Харитонов Є.О. Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції / О.І.Харитонов, Є.О.Харитонов. – Х. : Одіссей, 2002. – 592 с